

186 prstem i na oblasti, kde se rodí, a jsem hrd, že v Loutkách a dělnicích bezděky setkal jsem se s autorem rozhovoru Nad městem na této stezce.

Že požaduje v posledním svém díle Miloš Marten *radosti* jako podmínky sine qua non pro české zdraví duševní, pro českou tvorbu, jest krásné a významné. Šla-li obroda české duše, o níž se v poslední době mluví, opravdu do hloubky, ukáže se v tom, že bude přibývatí pravé radosti v Čechách. Radost není ovšem hrubé veselí, pustý řev a bezduchý šprým; jest lehký tančící plamen ducha a milostná pohoda vykoupeného srdce.

Kult mrtvých

187

Zdává se mně, že všechny slavnosti mrtvých na zeměkouli, kolik jich kdy bylo a bude konáno, nelišily se a nebudou se lišiti podstatně od našeho svátku dušičkového. Neznám japonské slavnosti mrtvých, ale tuším, že i zde jako u nás jest a musí býti hlavní věci světlo a květiny, rozžaté lampiony a festony nebo jiné dary květinové, snad i ovoce, a vedle nich a s nimi vzpomínkový žár srdcí a zvroucení myslí, tedy teplo a světlo hmotné i vnitřní. Zdá se mně, že všude na světě vychází lid z téže nebo aspoň podobné představy mrtvých jako mlžných oblačných stínů, kterým jest třeba světla a tepla, aby zjihly, jídla a nápoje a snad i krve zvířete obětného jako u Homéra, aby ožily, aby nabyly tvaru a snad i paměti a vzpomínek, a aby tak znova zatoužily po tom, čemu dávno odvykly. Jako v litvinské lidové slavnosti „dziadů“, která dala podnět a dekoraci veliké národní básnické tryzně Mickiewiczově, všude asi lid hledí vevábiti v život fantomy tím, že vmýšlí a vciťuje se co nejintenzivněji v jejich bytí. Je jim zima, soudí: zažehněme jim tedy hranici; ušly se, unavily se, umdlely dlouhou poutí: sem tedy s pokrmy, s medovinou, s pivem; osiřely, zesmutněly, ustydly: zazpívejme jim tedy, zveselme jich! „Slavnost tato — rozuměj slavnost dědů — svým počátkem,“ vykládá Adam Mickiewicz v dvacátých letech 19. století, „zasahá do časů pohanských i nazývala se druhdy ‚hody kozla‘, při níž slovo vedl kozłarz, hušlar, gušlarz, *spolu kněz i básnik* (gešlarz). Za nynějších časů, kdy osvícené duchovenstvo i majitelé statků usilovali vykořeniti tento obyčej, spojený s pově-

rečnými výkony a nadbytkem hany až mnohdy hodným, slavivá lid *dziady* tajně v kaplich nebo v pustých domech blíže hřbitovů. Obyčejně se tam připravuje hostina s rozmanitým jídlem, nápojem a ovocem a vyvolávají se duše nebožtíkův... Lid se domnívá, že potravou, nápojem a zpěvy poskytuje úlevy duším očistcovým.“

Teskný a soumravně neradostný jest život stínů podsvětých u Homéra; bez tepla a barvy, bez vášni a bolesti plyne jejich zředená, odmocněná existence; není tu ještě víry v nesmrtnost duše, ani doslovné, ani metaforické. Nepřišel Platon posud, který by svou dialektikou vybojoval duši individuálnou nesmrtnost posmrtnou, ani Hesiod, který přetvořil dobrý stín v genia rodového, potulujícího se po smrti po rodném kraji a sledujícího skutky svých živých vnuků a dědiců.

Četl jsem v knížce Ménardově, že Paříž, jejíž lid je velmi málo věřící v církevním smyslu slova, má nejvášnivější kult mrtvých, kult to bezděký, kult rodinný; o dni dušičkovém proudí všechno obyvatelstvo na hřbitovy a bez církevních obřadů, zbožností ryze laickou, přináší svým mrtvým oběť květin a rozjímání. Tam také prý povstal obyčej, že chodci obnažují hlavy před pohřbem, před rakví, před mrtvým.

To všechno navazuje mnoho myšlenek. Na prahu náboženství nestojí dogma, články víry, nýbrž obřad, zaklínadlo, praktika, obyčej, slavnost; a zdá se, že náboženství, jež po původním smyslu svého latinského názvu *religio* znamená *cosi, co váže a sjednocuje*, mělo prvním účelem spojovati živé s mrtvými. Bylo nejprve kultem mrtvých předků, reků, bohatýrů, geniů rodinných i rodových, kmenových, městských, národních; prodlužovalo bytost lidskou, rozdmýchovalo oheň jejího životního nadšení; vytvářelo z ní *cosi* nadosobního, hromadného, vyššího, než jest tvé malé soukromé já. Žije v obci a pro obec, ctě její mány, prorážel jsi a přerůstal jsi těsné meze své osoby jevové, přecházel a unikal jsi v širší obrisy osobnosti celkové; stával jsi se někým, kdo žije mimo sebe a nad sebe; miluje a uctívaje je, splýval jsi s nimi a tratil jsi se v nich. Člověk prožívá sebe, jen pokud vmýšlí se a vciťuje se v útvary cizí jeho přítomnému prchajícímu, mizi-

vému, vteřinovému já. A co jest mu cizejší než mrtví? Co vzdálnější než rekové zemřeli před staletími po činech největšího sebepřekonání? Co děsivější pro něho než navrstvený prach generací dávno uplynulých? Nuže: zde jest tvá duchová palaestra. Sem v toto pole studeného, mrtvého prachu sestup a uč se dýchatí jeho dechem, mysliti jeho myšlenkami. Rozžehni jej, dej mu znovu ožiti žárem svého ducha, velikou odosobenou vášní svého srdce, rozšířeného daleko za dráhy jeho všedního chodu, za meze jeho malých osobních přání a žádostí. A objal jsi alespoň na chvíli duši národní, převtělil ses alespoň na minutu v národní minulost, v nadosobnost, v národní obecnost!

Hle, to jsou základy *kultu mrtvých*, tohoto laického národního náboženství, jak vyčetl si je z několika stránek Ménardových Maurice Barrès a sestylisoval je v přísné dogma tradičnosti. Vzávej genia svého rodu! Buď věrný svým mrtvým! Pokračuj vědomě v jejich díle; prodlužuj vědomě jejich existenci svým životem i svou tvorbou; a předej jednoho dne svým potomkům jejich dědictví, kterého jsi nerozplýtvál ani neochudil! Tak jsi znásobil a stupňoval svůj život o životy dávno mrtvé, o životy nádherného jádra a vášnivé víry, o životy těch, kteří bližší kořenům než ty, v nepaměti dob, našli za tebe nejsprávnější směr tvé tvořivé vůli a síle! Tak řešíš prakticky, tvořivě záhadu nesmrtnosti! Jedním ze svých obou rozpražených duchových ramen vnikáš co nejdále v minulost: burcuješ k životu všechny své mrtvé, proměňuješ je v krev a tělo. A druhým vsáháš co nejhlouběji v temnou budoucnost: tvé rameno jest mostem, po němž vjíždí v příští dob a časů jejich vzbouřené ožilé vojsko. Jsi pojítkem, mostem mezi minulostí a budoucností: a proto žil jsi a žiješ život celý a opravdový, ne mátožný lžiživot svého snového, klamavého, jepičího já!

A co jiného než vyvoláním stínů velikých předků, převtělením se v ně, přeosobením se v ně jest *Smetanova Vlast* nebo *Alšův Žalov*? Vzpomínáš si na jinocha přistrojeného v první veliký boj, jak stanul na svém oři válečném a pochýliv hlavu vpíjí se myšlenkami v urnu plnou popela mrtvých dědů, přetváří se v ni, srov-

190 nává se s ní? Není to veliké zasvěcení mladého hrdiny v odkaz mrtvých pokolení? Není to slib mlčky jím učiněný, že bude žítí jejich životem a mysliti jejich myšlenkami?

Proto spojil Mickiewicz, předjímaje svou básnickou intuici moudrost nejnovějších sociálních theoretiků, ve svých Dziadech své osobní hoře s hromadným utrpením národním, plynoucím jako řeka krve a slzí z věků do věků, a stvořil toho obrovitého reka Bezejmenného, který, není daleka doba, bude jediný zajímati čtenáře. Ten rek Bezejmenný jsou všichni mrtví a všichni nenarození, kteří vedou spolu ten dialog, jemuž říkáme národ. Jak malinci, všední a nezajímaví jsou vedle něho různí Toníčkové, jak lhostejné a nudné různé Kačenky dnešních básníků!

Vzpomínám si dnes ne bez úsměvu na úlek, který mně způsobila v mládí věta z Comta, že mrtví budou stále více a více ovládati živé! Procítil jsem tehdy až hmotně tlak mrtvých, stále rostoucí, stále se stupňující, neboť jich neustále přibývá, a nejen hmotně, číselně, tím, že lidé stále umírají. Vzpomněl jsem si, kolik minulosti na nás naléhá; duši prolétlo mně hrůzné vědomí, že známe na př. počátky řeckých dějin lépe, než je znali vrstevníci Perikleovi, kteří byli od nich odděleni dobou asi tisíce let proti nám, odloučeným od nich více než třemi tisíciletími! Že známe mnohem lépe minulost starého Egypta než učenci Ptolemaiovi, jimž byla dějinami pradědů. Nikdy, zdálo se mi, nežijí opravdu mrtví více a intenzivněji než dnes! Vystřebávají úplně náš život... A zdá se, čím bude vývoj pokračovati, tím hlouběji do minulosti půjde poznání, tím více a tím vzdálenějších mrtvých pro nás ožije. Budou jich mraky, legie, vojska! Co zbude pak na nás? Co na naši tvořivost? Neudusí jí úplně?

Dnes se tomu usmívám, ale tehdy byl to záchvat děsu a hrůzy. Dnes jsem vykoupen z této mûry svým *kullem* mrtvých. Dnes vím, že v pravdě a hodnotě *původní* může býti jen ten, kdo zná co nejdokonaleji a co nejvíce práce svých předchůdců. A nejvíce *svůj* a nejtvořivější že je ten, kdo žije v největší důvěrnosti se svými mrtvými, převtěljuje se v ně co nejčastěji a unikaje sobě co nejvíce.

A vím také, že i mrtvý jako živý pouze „*svou váhou působí*“, jak pověděl Jan Neruda s obvyklou pregnantností. Ne jménem — jen váhou. Ne počtem — jen váhou.

Jak rozkošně zjednodušuje se pak svět, život i — smrt.